

Een goede overgang naar de basisschool

Samenwerken aan een protocol

In veel gemeenten wordt hard gewerkt aan het realiseren van de doorgaande lijn van voorschoolse instellingen naar het basisonderwijs. Centraal daarin staat een ononderbroken ontwikkelingslijn van peuters en kleuters. Hoe kunnen voorschoolse instellingen en basisscholen hiermee in hun eigen praktijk aan de slag gaan?

Anneke Elenbaas van Ommen
 (a.elenbaas@kpcgroep.nl), onderwijspedagoog en redactielid HJK, en **Marjan van der Maas** (m.vdmaas@kpcgroep.nl), specialist Jonge Kind, zijn allebei werkzaam als adviseur bij KPC Groep in 's-Hertogenbosch

In dit artikel beschrijven we hoe voorschoolse instellingen en basisscholen uit diverse gemeenten samen, aan de hand van zeven fasen, een protocol ontwikkeld hebben.

Overstap van peuter naar kleutergroep

Elke dag maken kinderen de overstap van een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf naar de basisschool. Een spannende stap, zowel voor de kinderen als hun ouders. Maar ook voor de betrokken pedagogisch medewerkers van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf die de peuter hebben gevolgd en begeleid. En voor de leerkrachten van groep 1-2 die kennismaken met een nieuw kind dat zij gaan ondersteunen bij de eerste stappen van de verdere schoolloopbaan.

Cruciaal voor de doorgaande lijn in de ontwikkeling van kinderen is de overdracht van informatie over het kind tussen de voorschoolse instelling en de basisschool. In het belang van het kind moeten pedagogisch medewerkers en leerkrachten zich samen met ouders inzetten om de overstap naar de basisschool zo soepel mogelijk te laten verlopen. Het is noodzakelijk dat pedagogisch medewerkers hun kennis en ervaringen met de peuter overdragen aan de leerkracht, zodat de basisschool vanaf het begin goed geïnformeerd is. Op deze manier kan de ontvangst direct afgestemd worden op de behoefte van de peuter. Hierdoor is de leerkracht beter in staat om het kind, tijdens het wennen aan de nieuwe situatie, goed te begeleiden in de kleutergroep.

Van voorschools naar vroegschool

De doelstelling van passend onderwijs en voor- en vroegschoolse educatie (WE) is het arrangeren van doorlopende leer- en zorglijnen om stagnaties in de ontwikkeling en de schoolloopbaan te voor-

komen. In de doorgaande lijn worden verschillende aspecten onderscheiden, namelijk: het educatief aanbod, het pedagogisch handelen, de zorg en begeleiding van kinderen en de rol van ouders daarbij.

Een belangrijke voorwaarde voor een goede doorgaande lijn betreft de overdracht van gegevens van de peuters naar de basisschool. Het gaat daarbij niet alleen om de achtergrondgegevens van ouders en kinderen, maar vooral ook om de vorderingen van het kind op de verschillende ontwikkelingsdomeinen. De leerkracht kan hier met haar aanbod naadloos op aansluiten. In veel gemeenten wordt gewerkt met een overdrachtsformulier waarin de ontwikkelingsgegevens van de peuter worden vastgelegd. Veelal vullen de pedagogisch medewerkers deze formulieren handmatig in en gaan ze in een 'koude' overdracht naar de scholen. Soms streeft men naar een 'warme' overdracht. De peuter wordt dan in een persoonlijk contact tussen pedagogisch medewerker en kleuterleerkracht, in het bijzijn van ouders, overgedragen.

'Looking with an open mind, not an empty head'

In de praktijk is zo'n warme overdracht niet altijd te realiseren vanwege tijdsgebrek en organisatorische belemmeringen. Veelal ontvangt de basisschool onvoldoende relevante gegevens van de voorschoolse instelling. Inhoudelijke aanknopingspunten ontbreken, zodat de leerkracht de doorgaande lijn inhoudelijk niet goed vorm kan geven. Of er wordt niets overgedragen, omdat de ouders geen toestemming geven. Een vaak gehoorde klacht van voorschoolse instellingen is dat scholen weinig of niets doen met informatie die wel is aangereikt. In veel gevallen wil de leerkracht het kind blanco ontvangen zonder direct al

een oordeel te vellen. Maar deze gedachte moet de wereld uit. Het is belangrijk om goed geïnformeerd te zijn om adequaat te kunnen handelen. *Looking with an open mind, not with an empty head*, daar gaat het om.

Zorg voor een goede overgang

Uit onderzoek is gebleken dat kinderen bij de overgang van de voorschoolse instelling naar de basisschool belemmeringen ervaren die serieuze en langdurige consequenties (kunnen) hebben voor een goed verloop van hun verdere schoolcarrière (Elenbaas, Van der Maas & Beek, 2009; Eilers, 2011). Door middel van literatuurstudie en interviews met pedagogisch medewerkers, (zorg)coördinatoren van peuterspeelzalen en kinderopvang, leerkrachten en intern begeleiders basisonderwijs, is onderzocht welke bevorderende en belemmerende factoren van invloed zijn op de transitie van kinderen van voorschoolse instellingen naar het basisonderwijs.

Vier factoren bevorderen volgens dit onderzoek de overgang:

- voorbereiding van kinderen op de overgang;
- overdracht van informatie over individuele kindkenmerken;
- doorgaande lijn van pedagogische en didactische aanpak;
- ouderbetrokkenheid.

Maar er zijn ook factoren die een soepele overgang belemmeren:

- belemmeringen van administratieve en organisatorische aard;
- ontbreken van een probleemeigenaar die het proces van de overgang bewaakt;
- gebrek aan een interne zorgstructuur in de voorschoolse instelling;
- pedagogisch medewerkers willen geen stempel op het kind drukken;
- leerkrachten willen een eigen beeld vormen over kinderen;
- ontbreken van een terugkoppeling naar de voorschoolse instelling;
- belemmeringen doordat er niet wordt voldaan aan de vier bevorderende factoren.

Op basis van de bevindingen van het gehele onderzoek en ervaring in de praktijk is geconcludeerd dat het (op bovenschools niveau) aanstellen van een verantwoordelijke (WE-) contactpersoon voorwaardelijk is voor de optimalisering van deze overgang. Deze contactpersoon stuurt, coördineert en bewaakt de overgang van voorschoolse instellingen naar de basisschool.

Op basis van alle onderzoeksbevindingen is een handreiking ontwikkeld met als doel de overgang van voorschoolse instellingen naar het basisonderwijs soepeler te laten verlopen (Amsing, Van der Maas, 2011). In deze handreiking zijn activiteiten opgenomen die zowel door de voorschoolse

>>

• Vincent van de Hoogen

Elke dag maken jonge kinderen de spannende overstap naar de basisschool

Samenwerken en praten met elkaar levert veel informatie en wensen op

instellingen als het basisonderwijs uitgevoerd worden. De handreiking is in de praktijk getoetst op haalbaarheid van de uitvoering.

Zeven fasen voor een soepele overstap

In de overgang van voorschoolse instelling naar het basisonderwijs onderscheiden we zeven fasen die kinderen helpen een soepele overstap te maken:

1. informatie verzamelen gedurende de voorschoolse periode;
2. informatie vastleggen voor de overdracht;
3. intake basisonderwijs;
4. overdrachtsgesprek voorschoolse instelling en basisschool;
5. kennismaking op en overgang naar de basisschool;
6. gebruik maken van de informatie op de basisschool;
7. terugkoppeling van basisschool naar voorschoolse instelling.

Instellingen en scholen waarbij de doorgaande lijn al in de praktijk is vorm gegeven, kunnen de zeven fasen gebruiken om met elkaar in gesprek te gaan. Voorschoolse instellingen en basisscholen die nu nog nauwelijks samenwerken, komen door het volgen van deze fasen stap voor stap tot gezamenlijke afspraken. Ze kunnen een eigen overdrachtsprocedure ontwerpen door vast te leggen hoe ze per fase willen werken.

Na de uitwerking van de gewenste situatie en de op maat gemaakte overdrachtsprocedure is het belangrijk om de implementatie van de overdrachtsprocedure te borgen. Deze borging dient plaats te vinden op het niveau van zowel de gemeente, bestuur en management als op het niveau van pedagogisch medewerkers en leerkrachten.

Wat zijn de ervaringen tot nu toe? Wat zijn de ervaringen op beleidsniveau en van de werkvloer? En wat is er nodig om deze fasen in te voeren in de praktijk?

Ontwikkelingsproces van een protocol

Samenwerkingsverband De Liemers (bestaande uit de gemeenten Zevenaar, Rijnwaarden, Duiven, Westervoort en Montferland) heeft de zeven fasen uit de handreiking gebruikt om te komen tot gezamenlijke afspraken. De grote wens was om op het niveau van het samenwerkingsverband de overgang beter vorm te geven en af te stemmen op handelingsgericht werken – de leidraad voor het handelen van leerkrachten op de scholen in de gemeenten.

Deelnemers op (midden) managementniveau vanuit de voor- en vroegschoolse instellingen uit verschillende gemeenten zijn samen aan de slag gegaan met de zeven fasen. Aan de hand van de checklist uit de handreiking kan snel aangegeven worden wat er per gemeente al goed ontwikkeld is

en alleen geborgd dient te worden en welke zaken per fase nog verder uitgewerkt moeten worden. Op de bijeenkomsten kunnen de deelnemers uit de diverse gemeenten van elkaars ervaringen en ontwikkelde materialen leren en gebruik maken. Samenwerken en praten met elkaar over de fasen levert veel informatie en wensen op. 'Een krachtig middel', zoals een aanwezige beleidsambtenaar van een van de deelnemende gemeenten verwoordt: 'Als gemeente zijn we al jarenlang bezig om te komen tot gezamenlijke afspraken, maar vanuit het veld (bottom-up) met elkaar in gesprek gaan, levert veel meer betrokkenheid op dan de sturing van de gemeente (top-down).' Ook andere deelnemers zijn enthousiast: 'Het is wenselijk dat de warme overdracht en het contact tussen voor- en vroegschool bij zorgen rondom een kind al eerder plaatsvindt. Het biedt de basisschool de mogelijkheid om het kind, indien daar redenen toe zijn, te observeren en de zorgbehoefte goed in kaart te brengen. De basisschool kan hier dan vanaf de start goed op in spelen.' En: 'Er is een koude en een warme overdracht binnen onze gemeente. Omdat alles kleinschalig is, is het eigenlijk best mogelijk om altijd een warme overdracht te laten plaats vinden.'

In de doorgaande lijn wordt handelingsgericht werken doorgetrokken naar de voorschoolse periode en het overdrachtsformulier. De ontwikkelingsbehoefte van de peuter zoals die tijdens de voorschoolse periode is gebleken, is belangrijke informatie voor het groepsplan in groep 1 van de basisschool.

'Belemmerende en stimulerende factoren op verschillende ontwikkelingsgebieden moeten in het overdrachtsformulier. Afspraken rond observaties en overdracht moeten we nog verder vorm geven op gemeentelijk niveau,' aldus een van de deelnemers. 'Het opnemen van de informatie uit het overdrachtsformulier in een groepsplan in groep 1 is in ontwikkeling. De leerkrachten uit de onderbouw staan erbij stil en passen het, waar mogelijk, in het groepsplan in.'

De WE-contactpersoon, die de doorgaande lijn van voorschools naar vroegschool waarborgt en het aanspreekpunt is binnen de basisschool voor de doorgaande lijn, is een belangrijke sleutelfiguur. Indien noodzakelijk participeert het samenwerkingsverband ook als tussenpersoon, bijvoorbeeld bij verwijzing van een zorgkind naar de basisschool, omdat het bekend is met alle zorgprofielen van de eigen basisscholen. Ieder jaar is er een evaluatie in het samenwerkingsverband. Eventuele ondersteuning en nascholing wordt daar signaleerd en geïnitieerd.

Het protocol in de praktijk

Om het protocol in de praktijk toe te passen, is het noodzakelijk dat er voldoende draagkracht

ontstaat bij alle betrokkenen. Daartoe heeft het samenwerkingsverband een stappenplan vastgesteld om op de diverse niveaus draagvlak en overeenstemming te creëren.

Allereerst worden de besturen van de diverse basisscholen, verenigd in het samenwerkingsverband en het management van de betrokken voorschoolse instellingen, bij het protocol betrokken. Zij conformeren zich aan het protocol en zorgen dat de uitvoering ervan op de werkvloer gerealiseerd wordt.

Ook worden de gemeenten die betrokken zijn bij het samenwerkingsverband, op de hoogte gesteld. Dit verstevigt de relatie tussen het gemeentelijk WE-beleid en de ontwikkelingen in voorschoolse instellingen en scholen.

Met het veld is het ontwikkelde protocol besproken en aangevuld en bijgesteld op datgene wat de deelnemers praktisch haalbaar vinden. Per gemeente wordt de invoering ondersteund door middel van een gezamenlijke training voor leiders en leerkrachten. Daarbij is aandacht voor onder andere HGW en observeren in de groep, het ontwikkelen van een beredeneerd aanbod op basis van onderwijsbehoeften en doelen voor jonge kinderen, en ouderbetrokkenheid.

Het protocol met gezamenlijke afspraken wordt pas echt definitief als alle betrokken instanties en gemeenten de intentieverklaring onderschrijven.

Hiermee is een (niet voorschrijvend) protocol tot stand gekomen dat door instellingen en basisscholen aangepast is aan hun mogelijkheden en beperkingen. Alle samenwerkende partners hebben in overleg eigen bewuste keuzes gemaakt ten aanzien van de overgang van de voorschoolse naar de vroegschoolse periode. Deze keuzes zorgen voor een ononderbroken ontwikkeling van alle jonge kinderen in de eigen gemeente. 🌟

Zelf aan de slag? Het overzicht met de zeven fasen voor een goede overgang van voorschoolse instelling naar de basisschool kun je downloaden op: <http://www.kpcgroep.nl/Publicaties/Handreiking-Overgang-van-voorschoolse-instelling-naar-de-basisschool.aspx>

Literatuur

- Amsing, M. & Maas, M. van der (2011). *Handreiking Overgang van voorschoolse instelling naar de basisschool*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Eilers, E. (2011). *Transitiemomenten: overgang voorschoolse instelling naar primair onderwijs*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Elenbaas-van Ommen, A., Maas, M. van der & Beek, S. (2009). *Naar een warme ontvangst op de basisschool*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.